

УДК 378.018.43(4+7)(043.3)

© Лисенко С.А., 2014 р.

<http://orcid.org/0000-0002-1911-3991>

С. А. Лисенко

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОВОГО ДОСВІДУ З ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито основні історично обумовлені, теоретичні та практичні особливості світового досвіду з організації дистанційного навчання в умовах неперервної освіти. Проаналізовано напрямки останніх досліджень у сфері теоретичного обґрунтування та організації дистанційного навчання. Здійснено короткий ретроспективний аналіз зародження та становлення «навчання на відстані», ініціатором якого стали Канада, США, Велика Британія та інші держави. Окреслено внесок зарубіжних учених у теорію дистанційного навчання. Схарактеризовано найбільш вагомий внесок у практику організації дистанційного навчання таких країн, як Канада, США, країни Азії, досвід яких може бути органічно адаптований у вітчизняну вищу освіту.

Ключові слова: дистанційне навчання, неперервна освіта, комп'ютер, Інтернет, медіатехнології.

В статье раскрыты основные исторически обусловленные, теоретические и практические особенности мирового опыта по организации дистанционного обучения в условиях непрерывного образования. Проанализированы направления последних исследований в сфере теоретического обоснования и организации дистанционного обучения. Осуществлен краткий ретроспективный анализ зарождения и становление «обучение на расстоянии», инициатором которого стали Канада, США, Великобритания и другие государства. Определен взнос зарубежных ученых в теорию дистанционного обучения. Охарактеризован наиболее весомый вклад в практику организации дистанционного обучения таких стран, как Канада, США, страны Азии, опыт которых может быть органически адаптирован в отечественное высшее образование.

Ключевые слова: дистанционное обучение, непрерывное образование, компьютер, Интернет, медиатехнологии.

The article shows the main historically caused theoretical and practical features of world experience on distance learning in continuous education. There are analyzed directions of recent research in the field of theoretical substantiation and distance learning. It is carried a brief retrospective analysis of the origin and formation of «distance learning», initiated by Canada, USA, Great Britain and other countries. It is defined contribution of foreign scientists in the theory of distance education. Is characterized the most significant contribution to the practice of distance education in such countries as Canada, the United States, Asian countries, experience of which could also be adapted to organic domestic higher education.

Keywords: *distance learning, continuous education, computer, internet, mediatechnologies.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Світовий процес переходу до інформаційного суспільства, економічні, соціальні та технологічні зміни, що його супроводжують, призвели до занепаду традиційних систем навчання. Виникла нова парадигма неперервної освіти, яка сприяє доступу до освітньої і професійної підготовки всіх бажаючих та націлює на врахування індивідуальних інтересів, здібностей, прагнень. Найбільш ефективно втілення завдань «навчання впродовж усього життя» має всі можливості реалізувати дистанційне навчання, значний досвід якого набули освітні системи багатьох зарубіжних країн.

Дистанційне навчання визнане одним із пріоритетних напрямів модернізації вітчизняної вищої школи, що відображено в Законі України «Про національну програму інформатизації» (1998 р.), Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні (2000 р.), матеріалах Болонського процесу, Положенні про дистанційне навчання (2013 р.). З цією метою були створені Українська Система Дистанційного Навчання – UDL System та Український центр дистанційної освіти (УЦДО), центри й лабораторії на базі вищих навчальних закладів.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковане розв'язання проблеми. Проблеми дистанційного навчання розкриваються в тематиці таких наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців: теоретичні основи дистанційного навчання (В. Биков, О. Довгялло, Ю. Дорошенко, М. Жалдак та ін.); організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти за кордоном та в Україні, підходи до їхньої реалізації (Г. Атанов,

Р. Гуревич, П. Дмитренко, В. Дятлов, В. Олійник, Ю. Пасічник, Е. Скибицький, О. Собаєва, П. Таланчук, М. Танась, В. Шейко, Рена М. Паллофф, Кейт Прет, Хізер Шіа-Шульц, Джон Фогері та ін.); психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (Г. Балл, В. Кухаренко, О. Рибалко, Н. Сиротинко, О. Сорока та ін.); перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України та за кордоном (Г. Козлакова, К. Корсак, П. Стефаненко та ін.); використання мультимедіа і комп'ютерів при викладанні різних дисциплін, наприклад, іноземних мов (П. Асоянц, М. Бухаркіна, О. Гон, В. Дейнеко, Є. Парфьонов, Є. Полат, В. Редько, В. Свиридюк, П. Сердюков, Г. Чекаль) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес науковців і педагогів-практиків до дистанційного навчання, необхідним залишається більш глибоке вивчення та адаптація до умов вітчизняної освіти позитивного досвіду зарубіжних країн.

Постановка завдання. Розкрити особливості світового досвіду з організації дистанційного навчання, виділити позитивні напрацювання, що є перспективними для впровадження у вітчизняну вищу школу в умовах неперервної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дистанційне навчання є новою технологією освітнього процесу, але, незважаючи на це, воно має тривалу історію. Завдяки історичним дослідженням Б. Холмберга, Дж. Баата, Р. Баттенберга, К. Графа, встановлено, що винайдення способу навчати людей на відстані сталося ще 1728 р., коли в бостонській газеті було надруковане оголошення Ф. Калеба, учителя стенографії, який повідомив учням про зміну адреси своєї контори, дав рекомендації для виконання деяких завдань, а також запрошував усіх бажаючих навчатися стенографії незалежно від місця проживання [5].

Поява дистанційного навчання стала можливою завдяки розвитку транспорту й засобів зв'язку, що стимулювалося промисловою революцією. Перші заочні школи (так звані школи з переписки) виникли в Європі (Велика Британія, Франція та ін.). У США перші дистанційні освітні курси (найчастіше за сільськогосподарськими спеціальностями) були організовані 1881 р., а в Канаді 1889 р. з'явилася перша програма підвищення кваліфікації для вчителів,

реалізована заочно. Результати навчання «на відстані» перевершили всі очікування, особливо за якістю освіти.

Заочні школи або школи з переписки (кореспондентські) довгий час виконували такі функції:

- 1) домашнє навчання дітей, не спроможних відвідувати нормальну школу для одержання початкової та середньої освіти;
- 2) екстернати для дорослих, які бажали підвищити рівень освіти;
- 3) навчальні заклади, що дають певні професійні навички й знання (іноземні мови, стенографія, машинопис і т. ін.)

Уже на початку ХХ ст. у США, Канаді та інших країнах значна кількість університетів та приватних шкіл пропонували заочні курси для отримання базової, вищої або другої вищої освіти професійного спрямування. 1915 р. було створено Національну асоціацію заочного навчання (National University Extension Association – NUEA), основним завданням якої було розроблення трансферної системи кредитів для визнання кореспондентської форми та розроблення стандартів якісної освіти на відстані [4].

Із часом способи передачі освітніх матеріалів від навчального закладу до студентів удосконалювалися, але зв'язок залишався переважно одностороннім. З 1920-х рр. в Австралії, Канаді та Західній Європі для передачі навчальних матеріалів, окрім друкованих, використовувалося радіо, а з 1950-х рр. – телебачення та інші носії інформації.

Переломним моментом у розвитку дистанційного навчання стали кінець 60-х – початок 70-х рр. ХХ в. Зростаючий попит на вищу освіту й нездатність традиційних вищих навчальних закладів його задовольнити стимулювали появу нового типу дистанційного навчального закладу – відкритого або «віртуального» університету. Його прообразами стали заочні ВНЗ, що існували вже не одне десятиліття в СРСР і ПАР.

Особливо інтенсивного розвитку дистанційне навчання набуло в кінці ХХ – на початку ХІХ ст. з появою комп'ютерних та мультимедійних технологій та з

поширенням
освіти.

ідей

неперервної

Скориставшись висновками Б. І. Шуневича, звернемо увагу на основні етапи становлення та розвитку дистанційного навчання, залежно від рівня розвитку, у країнах Північної Америки і Європи (у т. ч. й Україні):

I етап: 1840-1960-ті рр. – кореспондентське навчання в Західній і Центральній Європі; 1880-1960-ті рр. – кореспондентське навчання в Північній Америці;

II етап: 1970-1980-ті рр. – відкрите і дистанційне навчання в Західній і Центральній Європі та Північній Америці;

III етап: 1990-ті рр. – донині – електронне дистанційне навчання в Західній, Центральній і Східній Європі та Північній Америці. Ці етапи збігаються з початком індустріалізації (О. Петерс) та інформатизації суспільства і глобалізацією освіти [4].

Отже, світовий досвід дистанційного навчання є історично обумовлений, сформований на основі потреб науково-технічного розвитку суспільства й прискорений поширенням технічних засобів зв'язку, насамперед, комп'ютерних технологій, що набув додаткового динамізму в умовах неперервної освіти.

Основи теорії дистанційного навчання також були закладені зарубіжною наукою, а саме: у теорії автономії і незалежного навчання (Р. Делінг, Ч. Ведемеєр, М. Мур), індустріалізації викладання (О. Петерс), інтерактивності й комунікації (Б. Гольмберг) та ін. Але на сьогодні не усталено єдиного розуміння сутності поняття «дистанційне навчання», яке було введено в науковий обіг такими вченими, як М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, Д. Кіган. Кожен з цих авторів підкреслював окремий аспект. Узагальнюючи їхні погляди, можна зробити висновок, що *дистанційне навчання* – форма організації і реалізації навчально-виховного процесу, за якою його учасники здійснюють навчальну взаємодію принципово і переважно екстериторіально (тобто, на відстані) [3].

Сучасні вчені Рена М. Паллофф і Кейт Прет так визначають *дистанційне навчання*: це – придбання знань і вмінь через опосередковане одержання

інформації й інструкцій із застосуванням усіх видів технологій, а також інших форм вивчення на відстані. Дистанційне навчання визначають кілька ключових особливостей:

- 1) роз'єднання викладача й студента протягом навчальної процедури;
- 2) використання освітніх медіа, що об'єднують викладача й студента й допомагають донести зміст курсу;
- 3) забезпечення двостороннього зв'язку між викладачем, тьютором або освітнім центром і студентами;
- 4) роз'єднання викладача й студента в просторі й/або в часі;
- 5) свідомий контроль за навчанням більшою мірою з боку студента, ніж інструктора.

Американський професор М. Мур визначає *дистанційне навчання* як організоване відповідно до навчального плану навчання, що, зазвичай, здійснюється в місці, відмінному від місця розташування викладача і, як наслідок, вимагає особливої методики складання навчального плану, спеціальних прийомів викладання, спеціальних способів комунікації за допомогою електронної й інших технологій, так само як і спеціально організованого й адміністративного управління.

А. Андреев вважає, що *дистанційне навчання* – це синтетична, інтегральна, гуманістична форма навчання, що базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних технологій, які використовуються для трансляції навчального матеріалу, його самостійного вивчення, організації діалогового обміну між викладачем і студентами, коли процес навчання некритичний до їхнього розташування в просторі та часі, а також до конкретної освітньої установи [1]. Характерною особливістю дистанційного навчання є оновлені знання, останні теорії, до яких забезпечується доступ через світові інформаційні ресурси.

Дистанційне навчання, що в умовах неперервної освіти має задовольняти не тільки освітні потреби дітей та молоді, а й людей старших вікових меж, ґрунтується на дотриманні принципів:

- гуманістичності навчання, як визначального принципу системи неперервного інтенсивного навчання й, особливо, дистанційного;
 - доступність навчання, а саме подолання фізичних обмежень людини, розширення навчальної аудиторії людей різних вікових категорій;
 - індивідуальна спрямованість навчання, створення комфортних умов для студентів та викладачів, урахування індивідуальних психологічних особливостей (сприйняття, пам'яті, мислення), індивідуальний темп навчання;
 - вибору змісту дистанційної освіти, що має відповідати нормативним вимогам державного освітнього стандарту й конкурентного ринку праці;
 - педагогічної доцільності застосування нових інформаційних технологій, які не мають уступати у конфлікт зі змістом і методами освіти;
 - забезпечення безпеки інформації, що циркулює в дистанційному навчанні;
 - стартового рівня освіти, що вимагає відповідного набору знань, умінь, навичок (самостійної роботи навичками роботи з комп'ютером, розвиток інформаційної компетентності та ін.);
 - мобільності навчання, що полягає у створенні інформаційних мереж, баз і банків знань та даних для дистанційного навчання;
 - неантагоністичності дистанційного навчання наявним формам освіти.
- Дотримання цих принципів провідними країнами у сфері дистанційної освіти сприяють високому рівневі його розвитку.

Заслуговує на увагу світовий практичний досвід поширення дистанційного навчання. Зокрема, це практика дистанційного навчання в Канаді й Ісландії, де великі відстані, мала густота населення та суворий клімат створюють перешкоди для традиційної освіти. Навчальні системи цих країн уходять до University of the Arctic – мережі з 31-го університету, що належать найхолоднішим країнам світу, розташованим навколо Північного полюса [2].

Пальма світової першості в розробці програм дистанційного навчання належить Канаді. Матеріали канадських освітян займають 20 % від усіх аналогічних розробок у світі. Щороку канадські університети пропонують нові програми відновлення знань і вдосконалювання професійних навичок. Майже в

половині університетів та в 70 % коледжів країни можливо дистанційно одержати вищу освіту.

Для координації дистанційного навчання існують великі об'єднання університетів. Наприклад, в Canadian Virtual University (CVU), що створений 2000 р., уходять 12 університетів і університетських коледжів Канади, які пропонують більше 280 програм дистанційного навчання, що дозволяють одержати освіту й диплом бакалавра або навіть магістра. Курси індивідуального навчання настільки різноманітні, що практично охоплюють всі сфери діяльності людини.

Показово, що впроваджувати комп'ютерну та Інтернет-культуру починають зі школи шляхом вивчення відповідних обов'язкових курсів з 1 по 12 клас у всіх провінціях країни. Це робить Канаду лідером у сфері поширення медіакультури.

Обсяг дистанційної освіти в США за останнє десятиріччя збільшився на 30 %. За дослідженням Національного центру статистики значно зросли привабливість і визнання дистанційного навчання, але найбільш популярним стає інноваційний спосіб навчання, що комбінує дистанційні форми із традиційними, й включає застосування електронних мультимедійних засобів.

Але якщо у США і Європі дистанційне навчання переважно розглядається в якості додаткової або спеціалізованої професіоналізації, у країнах Азії ця форма освіти є первинною й провідною. На другому азіатському симпозіумі 2010 р. визначено дев'ять лідерів у розвитку дистанційного навчання в азіатському регіоні – Японія, Таїланд, Індія, Малайзія, Філіппіни, Сингапур, Тайвань, Гонконг і Туреччина. Більшість університетів цих країн, що розвивають електронне навчання, одержало належну підтримку з боку урядів.

Визначені фактори, що позитивно впливають на рівень дистанційної освіти в цих країнах: незалежність і самостійність студентів; формування навколо дистанційного курсу професійного співтовариства та організація його співпраці. Особливий інтерес представляє досвід розвитку об'єднаного дистанційного навчання в Японії, Сингапурі, Туреччині та Гонконгу що організується за допомогою конференц-зв'язку. Розробляються загальні стандарти й гарантії

якості освіти, формуються партнерські відносини між суб'єктами розробки дистанційних курсів.

Отже, практичний досвід організації дистанційного навчання у різних країн має свої особливості, що визначаються не тільки загальними завданнями цієї форми навчання, а й характерними для окремої країни географічними, природними умовами, розвитком інноваційно-комунікаційних технологій тощо.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок. Схарактеризований світовий досвід організації дистанційного навчання є суттєвим фундаментом для вдосконалення цієї форми навчання у вітчизняних вищих навчальних закладах. Поглибленого вивчення вимагає світовий досвід упровадження змішаних форм навчання, які реалізують можливості традиційного та дистанційного навчання, а також упровадження інноваційних засобів комунікації в навчання на відстані.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. А. Интернет в системе непрерывного образования Текст / А. А. Андреев // Дистанционное и виртуальное обучение. – 2005. – № 12. – С. 5–7.
2. Бекетов Н. В. Дистанционное образование: современные элементы инфраструктуры, новые технологии / Н. В. Бекетов // Информационные ресурсы России. – 2010. – № 4. – С. 29–35.
3. Биков В. Ю. Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник / За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка / В. Ю. Биков, В. М. Кухаренко, Н. Г. Сиротинко та ін. – К.: Міленіум, 2008. – 324 с.
4. Шуневич Б. І. Дистанційне навчання в системі вищої освіти Європи та Північної Америки: Монографія / Б. І. Шуневич. – К.: Видавн.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2005. – 365 с.
5. Яриков В. Г. Историко-педагогический генезис дистанционного образования / В. Г. Яриков. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: borytko.nm.ru/papers/subject6_1/yarikov.htm.